

ÖZET

BHRC, 2018 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Türkiye'de görülen ve 10'u Zaman gazetesinde gazeteci olarak çalışmış ya da köşe yazıları yazmış 11 sanığın terörizm suçlamalarıyla yargılandıkları ve sonuç aşamasındaki bir davayı gözlemlemiştir.

Türkçe günlük gazete **Zaman** daha önce Türkiye'de en çok dağıtılan gazeteydi. 2016 yılının Mart ayında Hükümet tarafından el konulana dek, gazetenin editöryal çizgisi Amerika Birleşik Devletlerinde sürgünde yaşayan bir Türk vatandaşı vaiz olan Fethullah Gülen'e yakın olarak bilinmekteydi. Gülen, devlet makamlarınca şiddet içeren başarısız darbe girişiminin sorumlusu olarak görülen FETÖ/PDY ("Gülenli Terör Örgütü / Paralel Devlet Yapısı") isimli örgütün lideri olarak tanınıyor. Gazete 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan başarısız darbe girişiminden kısa bir süre sonra, olağanüstü hal ilanının ardından yetkililer tarafından kapatıldı.

Sanıkların biri hariç tümü *Zaman* gazetesi için köşe yazıları yazan gazeteciler ve pek çoğu aynı zamanda akademisyen. Sanıklardan birisi, Orhan Kemal Cengiz, deneyimli bir insan hakları ve anayasa hukukçusu ve *Zaman* gazetesine Türk Anayasa Mahkemesi nezdinde vekillik etmiş ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde Türkiye aleyhine davalarda yer almış bir kişidir. Bu raporun yazıldığı tarih itibariyle,¹ 11 sanığın dördü neredeyse iki yıldır Silivri Cezaevi'nde tutuklu bulunmakta.

Bu kişilere yönelik suçlamalar çoğunlukla Türk Ceza Kanununun ("TCK") aşağıdaki hükümleriyle ilgili:

- Terör örgütü üyeliği (TCK 314/2)
- Anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs (TCK 309/1)
- Bir terör örgütüne üye olmaksızın yardımda bulunmak (TCK 220/7)
- Terör örgütü propagandası yapmak (3713 Sayılı Kanun Madde 7/2)

¹ Yapılan başarılı başvurular neticesinde aşağıda adı geçen sanıklar için tutuklu yargılama süreci 11 Mayıs 2018 tarihindeki duruşmalarda sona erdi ve ceza evinden çıkarıldılar: Ali Bulaç, Mehmet Özdemir ve Şahin Alpay.

Yargılamanın son iki günü olan 5 ve 6 Temmuz 2018'de savunmalar tamamlanacak, karar hakkında görüşülecek ve karar verilecek. Bu duruma istinaden, BHRC bu konuda bir uyarıyı gerekli görmektedir. Nitekim işbu rapor bir ara rapor olma özelliği taşımaktadır ve dava henüz sonuçlanmadığından önceden sonuca ilişkin bir yargıya varılmamalıdır. Şu ana dek yapılan gözlemler ve elde edilen materyaller baz alındığında, BHRC, sanıkların özgürlüğü ve güvenliği, adil yargılanma hakları ve gazeteci ve hukukçu olarak ifade özgürlüğü hakları ile ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 5., 6. ve 10. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile garanti altına alınmış benzer hakların ihlal edilmiş olabileceğini düşünmektedir.

Bu iki gözlem arasındaki dönemde ortaya çıkmış ciddi usul hataları vardır. Bilhassa, BHRC, bunların nedeninin, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası istenen terör suçlamalarına kaynaklık eden iddialarda belirginlik olmaması olduğunu düşünmektedir. İddianame genel anlamda bir terör örgütü olarak FETÖ/PDY'yi ele almakta; ve *Zaman* gazetesinin de bu örgütün medyadaki kolu olarak oynadığı iddia edilen rolü ele alınmaktadır. Suçlamaların, hangi ünvanla olursa olsun, *Zaman* gazetesi için yazan herkesin suçlu olduğu ön kabulüyle yapıldığı izlenimini vermektedir.

Benzer şekilde, yargılanmakta olan sanıklara yönelik iddialarla suçlamalar arasında neden sonuç ilişkisi kurma yönünde düzgün veya ciddi bir girişimde bulunulmamıştır. İddialar ağırlıklı olarak, televizyon yayınları ve sosyal medya aracılığıyla açıklanan ifadelere ve köşe yazılarına dayanmaktadır. Söz konusu köşe yazıları ya da ifade edilen görüşler siyasi yorumcuların bir ürünü olup, eleştiri ve yorumlarla ilgili oldukça kapsamlı bir arşivin parçasını oluşturmaktadır. Savcı tarafından suçlama konusu yapılan yorumlar; yazının tümü veya yorumun geneli analiz edilmeden, incelenmeden ve hatta elde bile edilmeden, sadece işine gelen kısımların seçilip alınması yoluyla toplanmış gibi görünmektedir. Ana metinden ayrılmış kelimeler veya ifadelerin bağlamı olmadığı görülmektedir. Ayrıca, yazıların çoğu, (o zamanki) Başbakan Erdoğan ve ailesiyle ilişkilendirilen ve Aralık 2013'te ortaya çıkan bir yolsuzluk skandalının ardından 2013 sonu ve 2014 yılının başında meydana gelen olaylarla ilgili olarak yazılmıştır. Savcının dayanak gösterdiği yazıların hiçbirisi, FETÖ/PDY'nin bir terör örgütü olarak gösterilmeye başlandığı dönemden sonrasında ilgili değildir. Sanık hukukçu Orhan Cengiz'in durumunda, iddianamede görünürde kendisi aleyhine herhangi bir iddia

bulunmamakta olup, kendisinin Zaman gazetesini Anayasa Mahkemesi nezdinde savunmayı kabul etmesi nedeniyle suçlandığı ile ilgili ciddi bir endişe bulunmaktadır.

Yine, Savcının, soruşturma dosyası kapandıktan sonra hazırlanan, iddianamede belirtilmeyen ve çekişmeli incelemenin temelini oluşturmayan; Esas Hakkındaki Mütalaasında ortaya koyduğu kapsamlı delillerin sunumu ve kullanımı ile ilgili ciddi usul eksiklikleri bulunmaktadır. Sanıklar, kendilerine yetersiz biçimde sunulmuş olan ve ilk defa karşılaştıkları yüksek hacimli kanıtlarla ilgili olarak, son savunmalarında çok kısa bir süre içerisinde yanıt vermek zorunda kalmışlardır.

Alışık olmadık bir biçimde, sanıklardan birisi olan Şahin Alpay'ın tutuklu yargılanmasının hukuk dışı olup olmadığını hem Türk Anayasa Mahkemesi hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) huzurunda incelenmiştir. Bu soruyla ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi Alpay aleyhine olan delillerin mahiyetini dikkate almış ve AİHM de bu değerlendirmeyi kabul etmiştir. Anayasa Mahkemesi, soruşturmayı yürüten yetkililerin, başvuru sahibinin FETÖ/PDY amaçları doğrultusunda hareket ettiğini gösteren gerçekçi bir dayanak sunamadıklarını tespit etmiştir. Aynı zamanda, Alpay'ın Zaman gazetesinde ifade ettiği görüşlerinin, kendisinin bu örgütün amaçlarından haberdar olduğu sonucuna varmak için yeterli kabul edilemeyeceğini de görüşüne eklemiştir. Buna istinaden, Anayasa Mahkemesi, Şahin Alpay'ın durumunda "suçun işlendiğine dair güçlü bir kanıtın" yeterli derecede ortaya konmadığı sonucuna varmıştır. Savcının bu kararlar sonrasında başka kanıtlara dayanmaya çalışmasına rağmen, bu sonuç Zaman gazetesi duruşmasındaki tüm sanıklar için büyük öneme sahiptir.

Aynı zamanda, savcının, sanıkların Hükümeti devirmek için cebir ve şiddet kullandıkları iddiası ile ilgili bir kanıt sunmak için yeterli girişimde bulunmamasının yanı sıra, onlar tarafından yazılmış olan yazıların güç ve şiddet kullanılmasını teşvik ettiğini kanıtlamak için dahi yeterli bir girişimde bulunmamıştır. Sanıkların bir darbe girişiminde bulunma planını bildikleri veya böyle bir girişimin parçası oldukları hususunda da herhangi bir kanıt ortaya konmamıştır. Benzer şekilde, sanıkların silahlı bir terör örgütü üyesi (ve iki kişi için, liderleri) olduklarını kanıtlayacak herhangi bir uygun kanıt ortaya konmamıştır.

BHRC aynı zamanda Türk makamları tarafından darbe girişimi sonrasındaki benzer kovuşturmalarda kullanılan bazı genelleyici özelliklerin bazı sanıklar aleyhinde de kullanılmış olduğunu gözlemlemiştir. Örneğin, birkaç vakada, suçlamalar, söz konusu dönemde Türkiye'de meşru olarak kurulu bir finans ve banka kurumu olan Bank Asya'da banka hesabı sahibi olmaya veya dünya genelinde tüm akıllı telefonlara indirilebilen şifrelenmiş bir mesajlaşma uygulaması olan Bylock'u akıllı telefonunda bulundurmaya dayandırılmıştır. Bunlar oldukça sorunlu özellikler olup, bu tür ciddi suçlamaları yapmak için gerekli delil standardını karşılamamaktadır.

BHRC, savcının ortaya koyduğu delillerin yetersizliğini gözlemlemiş olup, bunun Sanıklara yönelik olarak ilk bakışta haklı görülen bir dava bile olmadığı ve dolayısıyla bu suçlamaların hiç yapılmaması gerektiği yönünde muhtemel bir yargıya yol açtığını düşünmektedir. Darbe girişiminden itibaren sivil toplum, gazeteciler, hukukçular, akademisyenler ve hakimler üzerinde oluşturulan sıkı ve yaygın baskılar bağlamında ele alındığında, BHRC bu suçlamaların siyasi nedenli olması ihtimalinin yüksek olduğunu öngörmektedir. Bunlar, Türkiye'de ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüne yönelik ağır bir saldırıyı göstermektedir. BHRC, sanık Alpay'la ilgili olanlar da dahil Türk Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında, görüşleri nedeniyle gazetecilere yönelik kovuşturma ve tutuklamaların, işleyen bir demokrasinin temel ilkelerinden olan ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etki yaratacağı konusunda uyarıda bulunulduğunu anımsatmaktadır.

Kanıtların yetersizliği de sanıkların geçtiğimiz iki sene boyunca farklı sürelerce özgürlüklerinin kısıtlanmış olmasının keyfi olduğu konusunda son derece ciddi endişeler doğurmaktadır. Dört sanığın tutukluluğu halen devam etmektedir. 11 Mayıs 2018 tarihinde Ali Bulaç'ın serbest bırakılmasıyla ilgili karar doğrultusunda, mahkemede oldukça zayıf ve hasta görünen diğer dört sanığın da aynı gerekçelerle aynı zamanda ya da daha sonra neden serbest bırakılmadıklarını açıklayacak bir neden bulunmamaktadır. Mahkeme tarafından, bu sanıkların hangi nedenle tutuklu kalmaya devam etmelerinin gerekli olduğunu veya daha yumuşak tedbirlerin neden geçerli bir alternatif oluşturmayacağına dair gerekçeli bir açıklama yapılmamıştır.

Başarısız olan darbe girişiminin hemen sonrasında BHRC, görevden alınan ve tutuklanan hakim ve savcılarının sayısı ile ilgili endişelerini dile getirmiştir. O zamandan bu yana görevden alınan hakim, savcı, asker, polis, diğer kamu görevlileri ve akademisyenlerin sayısı hızla artmıştır. Dahası, işten atılanların yanı sıra, gazeteciler ve hukukçularla birlikte göz altına alınan ve kovuşturmaya maruz bırakılanların sayısı endişe verici şekilde artmıştır. Pek çok gözlemcinin inancı, Cumhurbaşkanı'nın ve iktidardaki AKP'nin sadece darbeyi planlayıp uygulayanları soruşturmaktan ziyade, bunu kendine muhalefet eden herkesi yanlış bir darbe destekçiliği iddiasıyla kamudan "tasfiye" etmek ve pek çoğunu da tutuklatmak için kullandığı yönündedir.

BHRC bu nedenle Türk yetkililerini bu sanıkların devam eden kovuşturmaları ve dört kişinin tutukluluk halinin kamu yararına olup olmadığını ve devam edip etmemesi gerektiğini bir kez daha gözden geçirmeye çağırılmaktadır. BHRC, ayrıca Türk yetkililerini Birleşmiş Milletler Avukatların Rolüne Dair Genel Prensipler hükümleri uyarınca Türkiye'deki bütün avukatlara görevlerini yapmada gerekli olan koruma ve güvenceyi sağlamaya çağırılmaktadır. Aynı şekilde BHRC, başta Mahkeme olmak üzere, ilgili makamları hukukun üstünlüğü ve ifade özgürlüğü dahil olmak üzere, temel hak ve himayelerin korunmasına dair anayasal ve uluslararası taahhütlerine uymaya çağırılmaktadır.